

İKTİDAR BIÇIMI OLARAK BİLİM
Modern Toplumda Söylem ve İdeoloji

Stanley Aronowitz

...Geleceğin Fikirleri...

İKTİDAR BİÇİMİ OLARAK BİLİM Modern Toplumda Söylem ve İdeoloji

Orjinal Adı: SCIENCE AS POWER Discourse and Ideology in Modern Society

(Copyright © 1988 by the University of Minnesota. Authorized translation from the English edition published by the University of Minnesota Press.)

Yazar: Stanley Aronowitz

Çeviri Editörleri: Fatih Bektaş & Engin Karadağ

ISBN: 978-605-7523-60-0

Kitap içeriğinin tüm sorumluluğu yazarına aittir.

Copyright © Vizetek

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Vizetek Yayıncılık Sanayi ve Ticaret Limited Şirketi'ne aittir. Vizetek izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, kapak tasarımı, elektronik, mekanik, fotokopi, manyetik, kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz. Bu kitap T.C. Kültür Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır.

Sayın Okuyucularımız, bandrolsüz yayınları satın almamanızı diliyoruz.

Yayın Koordinatörü: Ferit RESULOĞULLARI

Kapak Tasarımı & Mizanpaj: Sadık HANGÜL

1. Baskı: Ankara - Mayıs, 2021

Baskı: Ayrıntı Basımevi

Vadi Grafik Tasarım ve Reklamcılık Ltd. Şti. İvedik Org. San. 1420. Cad. No: 58/1

Yenimahalle/ANKARA

Tel: 0 312 395 85 71

Yayıncı Sertifika No: 41575

Matbaa Sertifika No: 13987

İletişim:

Harbiye Mah. Hürriyet Cad. No: 56/A Dikmen Çankaya/ANKARA

Tel.: (0312) 482 00 11

Web: www.vizetek.com.tr

E-mail: vizeteki yayincilik@gmail.com

İKTİDAR BİÇİMİ OLARAK BİLİM

Modern Toplumda Söylem ve İdeoloji

Stanley Aronowitz

Çeviri Editörleri

Fatih Bektaş & Engin Karadağ

Çevirmenler

Metin Açıkyıldız - Duygu Altınoluk - Zeynel Amaç
Ali Derya Atik - Murat Aydoğmuş - Cüneyt Belenkuyu
İsmail Çimen - Yakup Doğan - İsmail Doğru
Emre Er - Halil İbrahim Karabulut - Ali Çağatay Kılınç
Zeki Öğdem - Murat Polat - Ahmet Su - Murat Berat Uçar

Bölümler ve Çeviri Yazarları

Editörler: *Fatih Bektaş, Kilis 7 Aralık Üniversitesi, ORCID ID: 0000-0003-3684-6801*
Engin Karadağ, Akdeniz Üniversitesi, ORCID ID: 0000-0002-9723-3833

Bölüm 1: Hegemonya Olarak Bilim ve Teknoloji

Cüneyt Belenkuyu, Süleyman Demirel Üniversitesi, ORCID ID: 0000-0002-4861-5747

Bölüm 2: Marx 1: Toplumsal İlişkiler Olarak Bilim

Zeki Öğdem, Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, ORCID ID: 0000-0002-2051-3976
Murat Polat, Anadolu Üniversitesi, ORCID ID: 0000-0001-5851-2322

Bölüm 3: Marx 2: Toplumun Bilimsel Teorisi

Ali Çağatay Kılınç, Karabük Üniversitesi, ORCID ID: 0000-0001-9472-578X

Bölüm 4: Engels ve Epistemolojiye Dönüş

Zeynel Amaç, Kilis 7 Aralık Üniversitesi, ORCID ID: 0000-0003-1387-5773

Bölüm 5: Frankfurt Okulu: İdeoloji Olarak Bilim ve Teknoloji

Duygu Altınoluk, Kilis 7 Aralık Üniversitesi, ORCID ID: 0000-0002-4781-6635

Bölüm 6: Habermas: Eleştiriden Geri Çekilme

Emre Er, Yıldız Teknik Üniversitesi, ORCID ID: 0000-0002-9084-6768
İsmail Doğru, Yıldız Teknik Üniversitesi, ORCID ID: 0000-0001-6959-0983

Bölüm 7: Pozitif Bilim Olarak Marksizm

Halil İbrahim Karabulut, Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, ORCID ID: 0000-0001-6361-1560

Bölüm 8: Sovyet Bilimi: Bilimsel ve Teknolojik Devrim

Murat Aydoğmuş, İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa, ORCID ID: 0000-0002-0104-2064

Bölüm 9: Kesinliğin Çöküşü: Modern Fiziğin Tarihi ve Felsefesi

Metin Açıkyıldız, Kilis 7 Aralık Üniversitesi, ORCID ID: 0000-0002-0280-5174
Murat Berat Uçar, Kilis 7 Aralık Üniversitesi, ORCID ID: 000-0001-9479-7142

Bölüm 10: Sosyoloji Bilimi ve Bilim Sosyolojisi

İsmail Çimen, Bursa Uludağ Üniversitesi, ORCID ID: 0000-0003-1191-3086

Bölüm 11: Bilimcilik veya Bilimin Eleştirisi: Biyolojideki Tartışmalar

Yakup Doğan, Kilis 7 Aralık Üniversitesi, ORCID ID: 0000-0003-0119-1630
Ali Derya Atık, Kilis 7 Aralık Üniversitesi, ORCID ID: 0000-0002-5841-6004

Bölüm 12: Bilimin Yeni Bir Sosyal Teorisine Doğru

Ahmet Su, Mount Royal Üniversitesi, ORCID ID: 0000-0003-0491-1744

İçindekiler

Bölümler ve Çeviri Yazarları	iv
Çeviri Editörlerinin Sunuşu.....	vii
Önsöz.....	ix

KISIM I

BÖLÜM 1: HEGEMONYA OLARAK BİLİM VE TEKNOLOJİ.....	3
BÖLÜM 2: MARX 1: Toplumsal İlişkiler Olarak Bilim.....	31
BÖLÜM 3: MARX 2: Toplumun Bilimsel Teorisi	51

KISIM II

BÖLÜM 4: ENGELS VE EPİSTEMOLOJİYE DÖNÜŞ.....	77
BÖLÜM 5: FRANKFURT OKULU: İdeoloji Olarak Bilim ve Teknoloji	103
BÖLÜM 6: HABERMAS: Eleştiriden Geri Çekilme.....	125
BÖLÜM 7: POZİTİF BİLİM OLARAK MARKSİZM.....	145
BÖLÜM 8: SOVYET BİLİMİ: Bilimsel ve Teknolojik Devrim	173

KISIM III

BÖLÜM 9: KESİNLİĞİN ÇÖKÜŞÜ: Modern Fizik'in Tarihi ve Felsefesi.....	207
BÖLÜM 10: SOSYOLOJİ BİLİMİ VE BİLİM SOSYOLOJİSİ.....	235
BÖLÜM 11: BİLİMCİLİK VEYA BİLİMİN ELEŞTİRİSİ: Biyolojideki Tartışmalar..	261
BÖLÜM 12: BİLİMİN YENİ BİR SOSYAL TEORİSİNE DOĞRU	275

NOTLAR	305
DİZİN.....	329
Yazar Hakkında	339

Çeviri Editörlerinin Sunuşu

Eleştirel düşünce, kapitalizm ve neoliberalizmin egemenliğine rağmen tüm dünya yurttaşlarına yeni ve kalıcı bir soluk getirme mücadelesinde. Marx'ın da ifadesiyle “**bireyler hayatlarını ifade ettikçe varolur**” düşüncesinden hareketle **Stanley Aronowitz**, işçi bir ailede dünyaya gelmesinin de etkisiyle kendi hayatında karşılaştığı ve sorguladığı durumlar üzerinden geliştirdiği felsefi ve derin bakış açısıyla, muhafazakâr düşüncenin savunucularından David Horowitz (2007) tarafından kaleme alınan ve listede Noam Chomsky, Eric Foner, Juan Cole, Hamid Dabashi ve Nicholas De Genova'nın de yer aldığı **Amerika'daki En Tehlikeli 101 Akademisyen** (*The Professors: The 101 Most Dangerous Academics in America*) arasında gösterilen önemli bir düşünür ve teorisyendir.

Eleştirel anlamda okur-yazar olmanın son derece önemli olduğu günümüzde Stanley Aronowitz'in “İktidar Biçimi Olarak Bilim” kitabı geniş bir yelpazede bilim ve teknolojiden hareketle toplumsal üretimin ve sınıf kavramıyla birlikte mücadele anlayışının sermaye sahipleri tarafından nasıl sömürüldüğüne veya yönlendirildiğine dair önemli görüşler barındırmaktadır. Bu bağlamda kitabın başlığında güç yerine, bilimsel veya bilimsel olmayan farklı biçimleriyle karşımıza çıkan “*iktidar*” kavramına yer verilmiştir. Bilimsel yönetime dayalı olarak bilimsel bilgi üreten kurum ve uzmanların kendi aralarında sermayenin beklentileri doğrultusunda ve yönetimin kontrolü altında oluşturdukları sözüm ona *epistemik cemaatin*, entelektüel ve kol emeğine indirgemeci bir yaklaşımla yıllar içerisinde moderniteye tabi kılındığına kendine has üslubuyla dikkat çeken Aronowitz, burjuva tarihçilerinin aksine Endüstri Devrimi'ni makinelerden ziyade insanların yeniden yaratıldığı ve üretildiği bir devrim olarak görmektedir.

Aronowitz, bilgi ve hakikat arasındaki ilişkinin bilimin özünü oluşturması gerektiğine vurgu yaparak, özellikle teknolojinin sermaye tarafından bilim aracılığıyla pasifize edilen entelektüel emeğin **yöntem fetişizmi**yle birlikte bilimin sadece kendi sınırları içerisinde ele alınması gerektiği düşüncesine de karşı çıkmaktadır. O, ayrıca pozitivist bir anlayışla gerçekleştirilen bilimsel faaliyetlerin ürüne dönüştürülürken yurttaşların sağlığını göz ardı eden genetik mühendisliğinden, kadınların doğumla gelen taze bir hayat yaratma rolüne kadar uzanan pek çok konu hakkında eleştiride bulunarak modernitenin oluşturmaya çalıştığı toplumsal ilişkilerin yeniden sorgulanması gerektiğini de tartışmaya açmaktadır.

“İktidar Biçimi Olarak Bilim”, Aronowitz'in felsefi konumunu ve eleştirel anlamda ahlaki merkezini yansıtmaları itibarıyla son derece önemlidir. Günümüzde özellikle bilgi üreten kurumlar olarak üniversitelerin ve bilim insanlarının yetiştirilmesi, işe alınması, atanması veya görevlendirilmelerinden itibaren -özgür düşüncenin

önünde engel teşkil eden- projeler için kaynak temininden üretilen bilimsel eserlerdeki indeks özelinde standartlaştırma hareketlerinin, bilimden ziyade hangi amaca hizmet ettiğinin sorgulanması elzemdir. Bununla birlikte Aronowitz, iktidar ve onun sahip olduğu ideolojiyi gerçekleştirme adına bilim üreten kurumların yönetimi ve kontrolü üzerine Taylor'dan itibaren süregelen iş bölümü ve uzmanlaşma aracılığıyla nesnelleştirme arayışlarının sosyal bilimlere de fizik ve kimya gibi mutlak ve kesin bilgiyle donatmaya çalışarak onun özerkliğine ve özgünlüğüne gölge düşürülmesine atıfta bulunmaktadır.

Bu kitap, Stanley Aronowitz'ın Türkçeye çevrilen ilk kitabı olma özelliği taşımaktadır. Kitabın çevrilmesinde emek veren bölüm yazarları ve editörler olarak Aronowitz gibi radikal bir düşünürün kitabını Türkçeye kazandırırken elbette pek çok zorlukla karşılaştık. Bu zorlukların başında belki de Howard S. Becker'in de "Sosyal Bilimcilerin Yazma Çilesinde" belirttiği gibi farklı disiplinlerde çalışan akademisyenlerin birbirlerini anlamada karşılaştığı zorluklar gelmektedir. Tüm zorluklara rağmen disiplinler arası çabaların kıymetli olduğu düşüncesinden hareketle elinizdeki kitabı, Aronowitz'ın düşüncelerini keşfetme imkânı sunması bakımından önemli bir başlangıç olarak değerlendiriyoruz. Bu yönüyle iktidar, güç, bilim, bilim tarihi, felsefesi ve sosyolojisi bağlamında farklı bir bakış açısı sunması itibarıyla "Stanley Aronowitz" ve "İktidar Biçimi Olarak Bilim"i eleştirel düşünceye önem ve ağırlık veren siz değerli bilim insanları ve okuyucuların takdirlerine sunuyoruz.

Kitabın Türkçeye çevrilmesi ve baskı sürecinde emeği geçen herkese teşekkürü bir borç biliriz. Özellikle M. Ruhay Yaşar, Duygu Altınoluk ve Zeynel Amaç başta olmak üzere çevirinin tüm zorluklarının üstesinden gelen meslektaşlarımıza ve yine hiçbir maddi kaygı duymaksızın eserin Türkçeye kazandırılmasına destek veren Vizetek Yayıncılık'tan Ferit Resuloğulları'na içten teşekkür ederiz.

Fatih Bektaş & Engin Karadağ

Mayıs, 2021

Önsöz

Bilimin gücü, her şeyden önce, bilgi ile hakikatin birleşiminden gelir. Dışarıdan edinilen önermelerin geçerliliğini kanıtlamak için geliştirilen yöntem, hakikat diye kastettiğimiz şey ile özdeş hale gelmiştir. Walter Benjamin, Alman trajik dramının kökenine ilişkin çalışmasının giriş kısmında durumun hiç de öyle olmadığına dikkat çekmiştir. Platon'un Hegel tarafından bilincin kendisini kendi nesnesi olarak görme sürecini ifade etmek için uyarlanan gerçeğin kendini temsil ettiği fikri modern bilimsel düşünce tarafından reddedilmektedir. On sekizinci yüzyıldan bu yana entelektüel yaşamın çerçevesine hapsedilmiş olan bilimin sınırları dışında kalan disiplinlerin, hakikati geleneksel ve bilim-öncesi bir anlayışla keşfetmelerine izin verilmektedir. Felsefede bu araştırma, günümüzde etik ve estetik ile sınırlıdır; sanatın kendini temsil ettiği düşünülür, güzelliği tamamen biçimsel terimlerle anlaşılır. Ancak geçtiğimiz yüzyılda, hümanist disiplinlerde bile, zaman zaman hakikatin özerkliği kavramına gerek etik gerekse sanatsal biçimleriyle meydan okuyan güçlü entelektüel hareketler ortaya çıkmıştır. Bazı eleştirmenler, analitik felsefenin sorunların çözümünün kendi içinde aranması gerektiğine yönelik sunduğu tutarlı bir etik sorgulamayla birlikte, sanatsal metinlerin anlamının yalnızca toplumsal ve tarihsel bağlarıyla ilişkili olarak yorumlanabileceği konusunda ısrar etmiş ve sosyal bilimcilerin Marx ve Weber'den itibaren varsaydığı ahlaki muhakeme ve sosyal ilgi kategorilerini yeniden keşfetmiştir.

Bilimin "hakikat" iddiaları metodolojik zorunluluğa tabi olduğu için, sosyal ve tarihsel durumların etkilerinden muaf tutulması gerektiğinde ısrar edilmektedir. Dolayısıyla, bilim hakikattir ve bu nedenle, araştırma nesnelere idrak edildiği işlemler aracılığıyla kendisini temsil edebilir. Bunun sonucu olarak, bilimin öz eleştirisi, kendi normatif yapılarının sınırları içinde yürütülür. Daha da önemlisi, bilim, yalnızca eğitim ve diploma yoluyla bilim topluluğuna dâhil olabilenlerin, bilimsel düşüncenin gerektirdiği her türlü donanıma sahip olabileceğini iddia etmektedir.

Bu sistemde, tüm sorgulamalar kendisini bilime yöneltmek veya çıkarım yoluyla kendisini bilimden ayırmak zorundadır. Bilimin statüsüne ilişkin deneysel olmayan bir araştırma talebinde bulunmak, hakikat ve metodolojik titizliğin eşanlamlı olduğu yönergesini ihlal etmektir. Bu kitapta, bu normların hiçbir şekilde tartışmasız olmadığını, ancak belirli tarihsel ve analitik etkilere kadar izlenebileceğini ve bilimin, sanat veya diğer söylemlerden daha az olmamakla birlikte, kendisini referans olarak gücünü meşrulaştırdığını iddia ediyorum.

Hakikatin doğasına dair bir araştırma yapmıyorum ve kendini temsil edebilecek başka bir söylem olduğunu iddia etmiyorum. Bizim için hakikat sorunu, bilgi ediminin ve bilimin zorunlu kıldığı konulara, özellikle de bilgi panteonunda ayrıca-

lıklı bir yer kaplayan doğa bilimlerine indirgenmiştir. Bu kitapta, bilimin tarihsel ve analitik ön varsayımlardan ayrılamayacağını ve hatta tam da bu tür ön koşullardan muaf olduğuna yönelik ısrarcı tutumuyla kendisini özerk bir güç olarak inşa ettiğini göstermek istiyorum. Dahası, bu gücün yalnızca bilimsel araştırmanın ürettiği belirli bilgilerden değil, onun hakikat iddialarından da oluştuğunu ileri sürüyorum. Çünkü kültürümüz ister din ister sihir, ister bilim olsun, toplumsal şartlardan bağımsız bir söylem geliştirmeye zorluyor.

Mutlaklık arayışının, öğrenciler tarafından evrensel, tarih-ötesi özelliklere sahip olduğu gösterilmiştir. Kant'tan önceki din veya felsefeden farklı olarak bilimin ayırt edici özelliği, mutlak olanı, temel nesnesi gözleme meydan okuyan ve yalnızca matematiksel çıkarımla bilinebilen bir parçacık olan ve nicel olarak ele alınan görünüm dizisi şeklinde algılanan doğa bilgisi ile tanımlama yeteneğidir. Bu çıkarım bize, buna olanak sağlayan mekanik araçlara sahip olduğumuz takdirde bu parçacıkları görebileceğimizi söylüyor. Bu nedenle, çağdaş fizik ağırlıklı olarak rasyonel hesaplama yöntemine dayanırken, doğanın sınırlarına nüfuz etmek için hammadde sağlayabilecek araçlara odaklanmaya devam etmektedir. Açıktır ki, bildiklerimizi duyularımız aracılığıyla gözlemleyebileceğimiz fikri, birçok bilimin pratiğine yön veren kültürel bir konuma sahiptir. Bu bilimler, günlük faaliyetlerinde, neyin güvenilir bilgi sayılacağını belirlemek için oldukça farklı süreçlere, özellikle testlere dayanır.

Elbette doğa bilimleri, Hegel'in Tinin Fenomenolojisi'nde yer alan uzun önsözünün özünü oluşturan eleştirisini hiçbir zaman dikkate almadı. Hegel, bilimsel bilginin geçerliliğini tikel bir hakikat olarak tartışmaz, çünkü nesneden özneye, yani bilgi üretiminin aracısına yapılan tüm göndermeleri reddeder. Hegel özne-nesne ilişkisini olası gerçeğin anahtarı olarak kabul ettiğinden, onun bilim anlayışı, önemli ön-koşul ilişkilerin bütünlüğüne yönelik tarihsel, diyalektik bir felsefeyle özdeşdir; bu yalnızca bilenin dış nesneyle ilişkisi değil, aynı zamanda "öteki"nin hem içselleştirilmiş doğa hem de (geçici olarak) yabancılaşmış benlik olarak kavranması durumunda benliğin kendisiyle ilişkisidir. Hegel'e göre, bilinç esasında psikolojinin değil, bilimsel düşüncenin kendisinin çözmesi gereken en önemli problemidir.

Kuantum mekaniğinin gelişiminin, özellikle fiziksel nesnenin bilgisinin gözlemciyi gözlem alanına getirmeyi gerektirdiğine yönelik keşfinin, Hegel'in eleştirisinin doğrudan kabul edilmesi gerektiğini iddia etmek abartı olabilir. Fizik bu kabulü Platon'un epistemolojisi bağlamında telafi etmiş olsa da daha çok felsefi açıdan konuya yaklaşan teorik fizikçilerden bazıları, belirsizlik ilkesinin "doğrulanması" konusunda eksiklikler olduğunu ve fizik ve gerçeğin özdeş olmadığına dair şüphelerin giderilemediğini düşünmektedir.

Kitaptaki ikinci önemli argüman, gücün ne tek başına baskıyla ne de kurumsal tahakküm yoluyla kendine özgü bir şekilde uygulanmadığıdır. Ekonomik ve politik

alanlarda tezahür eden bu güç türlerinin, çağdaş dünyamızda otorite hakkının, giderek artan bir şekilde, bilimsel söylemlerin üstün olduğu meşru bilgiye sahip olmaya dayandığını ileri sürüyorum. Dolayısıyla, bilimsel topluluklar devletin önemli kararlarına katılan yeni güç merkezleri olarak tanımlanabilmesine rağmen, bilimin gücü belirli kurumsal alanların çok ötesine geçmektedir. Bilim ve onun biraz yozlaşmış ortağı teknoloji, ekonomi, politika ve kültür ile kastettiğimiz şeye müdahale etmekte. Bilimsel normları bilerek veya bilmeyerek taklit etmekte başarısız olan tek bir önemli temsil tarzını tasavvur etmek zor. Bu nedenle, mevcut çalışmanın eleştirel amacı dahi bilimsel söylemin her yere nüfus etmiş olmasından dolayı sekteye uğramaktadır. Wittgenstein'in dilin yaşam tarzı olduğuna yönelik görüşünü hatırlayalım: karakteristik özelliklerini kavramak için bile araya eleştirel bir mesafe koymak dahi mantıksal bir çelişki oluşturmakta, çünkü bu sorgulama ancak dil aracılığıyla yapılabilmektedir. Benzer şekilde Jacques Derrida, "modern" söylemin, bilgi ile kastettiğimiz şeyin temelini oluşturan kimlik, çelişkisizlik ve dışlama yasalarına göre logosun¹, dil ve düşünce biçimlerinin merkezileştirme gücüne yakalandığını öne sürer. Bilim, bu mantık noktalarını kullanarak, söylemler boyunca dağılmış unsurları tanıtır: Bunlardan ilki, nitelin kapsam dışı bırakılması, daha doğrusu niteliğin nesnel dünyadan çıkarılmasıdır; matematik dilinde ifade edilen nicel ilişkiler, bilgiye dair tüm söylemlerin ortak dili haline gelmiştir. İkincisi, tasarımı aşaması hariç spekülasyona izin vermeyen ampirik araştırmanın zorunluluğudur. Üçüncüsü, mutlak bilginin değer yönelimlerinden ve ilgiden bağımsız olduğunun ileri sürülmesidir. Dördüncüsü, bilimsel bilginin doğrulanmasında yönetime öncelik verilmesidir. Birlikte ele alındığında, bilimsel güç, tanrıya olan inancın birçok ulusun gerçeği olarak kabul edilmiş olması (ve bazı yerlerde hala böyle) gibi mecburi hale gelmektedir. Tıpkı Tanrı'nın aksiyom olarak ele alınması gibi, bilimsel söylemin bu dört unsuru da genellikle tartışmaya kapalıdır.

Bu durum, alternatifler sorununu doğurmaktadır. Bu kitap yeni bir bilimin ana hatlarının ortaya koymayı amaçlamasa da eleştirel mesafeyi tarihsel analizle bir araya getiren sosyal bilim teorisinin böyle bir gelişmenin ön koşulunu sağlayabileceğini savunmaktadır. Bilim, söylemsel pratikler yelpazesi içinde yer almadığı, ancak aksiyomatik karakterini koruduğu sürece, gücü meydan okumanın ötesinde olacaktır. Bu bağlamda, oldukça yeni olan bilim tarihi disiplini, dikkate değer istisnalar dışında, pedagoji (Thomas Kuhn'un en cömert ifadesiyle) olarak faaliyet göstermekten veya bilimi kamusal alana taşımaktan başka bir şey yapmamıştır. "İnsanın" doğayı fethi, evren üzerindeki hâkimiyetinin başarısı vb. olarak anlatılan bilimin öyküsü, tamamen bilim tarihinin üzerine sosyal ilişkiler olarak örtülmüş romantik bir örtüdür. Bölüm 9'da gösterdiğim gibi, felsefe, özellikle analitik görünümü itibarıyla

¹ Ç.N. Yunanca 'kavrama' ve 'seçme' anlamlarını veren 'leg' kökünden türemiştir. Kök anlamıyla ilgili olarak us ve bu usa dayanan söz, yasa, düzen, bilgi, bilim anlamlarını da dile getirir. Yunanca leğein sözcüğü 'söylemek' anlamındadır, bu yüzden Hristiyan ve İslam teologları 'logos' deyimini 'tanrısal söz' anlamında kullanmıştır.

bilimlerin hizmetkârı haline gelmiştir. Bilimsel topluluğun sosyolojik ve politik çalışmaları kapsamında, yazarlar bilimsel metinlerin bağlamlarla ilişkisi konusunda farklı pozisyonlar almıştır. Bölüm 10'da göreceğimiz gibi, bilimin sosyal açıdan ele alınması, bilimsel bilginin oluşumunun, üretildiği koşullarla ilişkisini ortadan kaldırma eğilimindedir. Yine de özellikle Britanyalı araştırmacılar başta olmak üzere (Radikal bilim grubu ve Edinburgh grubu) bazı önemli istisnalar vardır. Ancak, bilimin sosyal ve tarihsel açıdan değerlendirilmesinde “temel” alınan durum, onun saf statüsüne itaat etmeye devam etmektedir.

Bilim, gücünü sadece alışılagelmiş akademik çevrelerde değil, aynı zamanda Marksizm başlığı altında toplanan muhalif entelektüel ve politik uygulamalarda da bilimin sosyal açıdan incelenmesine yönelik hakimiyetini sürdürmeye devam ediyor. Marksizm’le epey ayrıntılı olarak ilgilenmek zorunda kalsam da bunun nedeni büyük ölçüde bilimin modern yaşamda muhtemel bir düşünce tarzı olarak dağılıma derecesine ilişkin gerçek kanıtın Marksizm’in kendi ilkelerine bağlılığı olduğuna inancımından kaynaklanmaktadır. Bilimsellik, yalnızca Marksizm’den ilham alan tarihin, politik ekonominin ve sosyolojinin zengin geleneklerine hükmetmekle kalmaz, aynı zamanda Marksizm’in kendisini yansıtmamasını da karakterize eder. Ayrıca, Marksist bilim ve teknoloji teorilerini ele almaya mecburdum. Çünkü bunlar, en azından bilimsel metnin ve üretildiği sosyal koşulların ilişkisi ile ilgilenmektedir. Modern sosyal düşüncede başka hiçbir eğilim en azından bu amaca dahi ulaşamaz hatta bu eğilim içerisinde olan görüşlerin çok azı kapsamlı bir sosyal bilim teorisi oluşturabilir diye düşünüyorum.

Bu kitap, on üç yıldan fazla süren yazma ve derin düşünmenin bir sonucudur. İlk tasarlandığında, bilim ve teknolojinin bir eleştirisi, bilimin kültür üzerindeki etkisinin incelenmesi ve teknolojinin gelişmesiyle sosyal etkinlik olarak bir işte çalışma arasındaki ilişkinin araştırılması planlanmıştı. Ancak kitabı yazarken, bilimle ilgili söylemlerin incelenmesine dönuştü. Bu önsöz izleyen giriş, daha önceki planımda öngörülen geniş temalar bağlamında anlaşılabilir; bilim yapılırken özellikle nelerin riske atıldığına dikkati çekmektedir. İlerideki çalışmalarımda bu temaları daha ayrıntılı olarak ele alacağım.

Bu kitabın temeli, 1974-75’te Union Graduate School’da yürütülen bir doktora projesine dayanmaktadır. Amerikan işçi sınıfının bir incelemesi olan False Promises (1973) adlı kitabımdan önce yayımlandı. Teknoloji, bilim ve sosyal teori ile ilgili soruların çağdaş yaşamdaki işçi sınıfının kaderini önemli ölçüde etkilediğinin farkına vardığımda, öne sürdüğüm tez bu çalışmanın doğal bir sonucu olarak ortaya çıktı. Bu projenin belli başlı bölümleri, mevcut kitap için önemli ölçüde değiştirilmiştir ve özellikle 2., 3. Bölümlerin özünü oluşturmakla birlikte Bölüm 4’ten de izler taşımaktadır. Politika Çalışmaları Enstitüsü’nden Len Rodberg o zaman danışmanımdı; bu ilk çalışmalarıma gösterdiği sıcaklık ve olumlu tepkiler, beni o tezde ortaya attığım

sorunlara daha derinlemesine bakmaya teşvik etti. Tez, enstitüdeki Labour Process çalışma grubu tarafından okunup incelendi: Jeremy Brecher, Keith Dix, Robb Burlage, Joan Greenbaum ve diğer grup üyeleri görüşlerimi netleştirmeme yardımcı oldu.

1978-79'da "Science and Ideology" adlı makalemi arkadaşlarımla paylaştım. Irvine'deki Sosyal Bilimler Okulu'ndan meslektaşım Doug White, bana son derece yardımcı oldu ve kitabın temel argümanlarının olası sonuçlarını müzakere ettik. Büyük ölçüde onun yorumları sayesinde, daha geniş bir çalışma tasarlayabildim. Önemli derecede yenilenen bu makale, 5., 6. ve 7. Bölümlerin temel fikirlerini oluşturdu. 8'den 12'ye kadar olan bölümler ve giriş bölümü 1986-87'de yazıldı. Kitabın tamamının önemli bir kısmını Ellen Willis, Bill DiFazio ve The Graduate Center City University of New York bilim çalışma grubu okudu ve eleştirilerde bulundular. Bunlar arasında, David Chorlian, Jeff Schmidt ve Lou Amdur, doğa bilimi ve bilim sosyolojisi ile ilgili bölümleri kapsamlı bir şekilde yorumladı ve ilk taslaklardaki hataları düzelterek, savlarımı geliştirerek ve tartışmalı görüşlerimi desteklemek için örnekler sağlayarak önemli katkılarda bulundu. Margaret Yard, sağlık sektörüyle ilgili bölümleri özel bir dikkatle okudu ve faydalı önerilerde bulundu. Bilim grubunun bir üyesi olarak, David Sinclair ile taslağın iyileştirilmesine yönelik son derece faydalı yorumlar getirdiler. Bu insanlar zaman ve enerjilerini esirgemediler. Michael Brown taslağın birkaç bölümünü okudu ve onun onayı benim için çok önemliydi. Ivan Szelenyi 8. bölümü okuyup gözden geçirdi ve Doğu Avrupa hakkındaki geniş bilgisini benimle paylaştı. University of Minnesota Press'ten Terry Cochran ve Victoria Haire'a taslak halindeki metinleri kitap haline getirme konusundaki titiz çalışmaları için özellikle teşekkür etmek istiyorum. Lynn Chancer, bilgisayara aktarma işlemini doğru ve hızlı bir şekilde gerçekleştirdi ve ayrıca taslağı geliştirmek için ayrıntılı öneriler sundu. İki açıdan da katılımı için teşekkürü bir borç bilirim. Elbette bu kişilerin hiçbiri kitabın hata ve eksikliklerinden sorumlu değildir. Bu sorumluluk yalnızca benim omuzlarımdadır.

Stanley Aronowitz